

5 Απριλίου 2016

Ο φόβος και η θεραπεία του...

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

φόβος

Οι Πατέρες συμπεριλαμβάνουν στα πάθη το φόβο και τις συγγενείς προς αυτόν καταστάσεις, που συνιστούν μορφές ή διαβαθμίσεις του, όπως τη φοβία, το δέος, τον τρόμο και επι-πλέον το άγχος, την αγωνία, την αδημονία. Γενικά, ο φόβος προκαλείται από τον κίνδυνο στέρησης ή πόνου/δοκιμασίας, μέσω της ιδέας ή του αισθήματος ότι θα χάσουμε ή ενδεχομένως θα χάσουμε αυτό, που επιθυμούμε ή αυτό στο οποίο είμαστε προσκολλημένοι.

Ωστόσο, ο φόβος, -που ορίζεται κατ' αυτό τον τρόπο- είναι δυνατόν ν' αποτελεί αρετή παρά πάθος. Σημειώνει σχε-τικά ο Κλήμης ο Αλεξανδρέας: «Ει και πάθος ο φόβος, ως βούλονται τινες, ότι φόβος εστί πάθος, ουχ ο πας φόβος πά-θος». Πρέπει λοιπόν να διακρίνουμε δύο είδη φόβου.

1) Το πρώτο είδος φόβου, που ο Θεός ενέβαλε στον άν-θρωπο κατά τη δημιουργία του, -συνεπώς ανήκει στην αν-θρώπινη φύση-, έχει διπλή μορφή.

α) Η πρώτη του μορφή είναι μια δύναμη, που συνδέει τον άνθρωπο με την ίδια την ύπαρξή του και τον κάνει να φο-βάται για την απώλεια της ίδιας της ψυχής και του σώματός του. Μέσω αυτού του φόβου στις στοιχειωδέστερες εκδηλώσεις του, ο άνθρωπος προσαρμόζεται στη ζωή και το είναι, ενώ φοβάται ο,τιδήποτε θα ήταν δυνατόν να τα διαβρώσει και να τα καταστρέψει [Σ.τ.μ.: Τη ζωή και το είναι]. Με την έκφραση «δύναμιν κατά συστολήν του όντος ανθεκτικήν», χαρακτηρίζει το φόβο, ο Άγιος Ιω-άννης Δαμασκηνός και συμπληρώνει ότι θα μπορούσαμε να πούμε, ότι αντιστοιχεί στο ένστικτο της αυτοσυντήρησης, την ορμή της ζωής, την έμφυτη ροπή ότι οφείλουμε να παρα-μείνουμε στο είναι και να διαιωνίσουμε την ύπαρξή μας. Ιδι-αίτερα εκδηλώνεται ως φόβος του θανάτου που συνιστά φυ-σική ροπή, καθώς ο Δημιουργός μάς έδωσε τη ζωή για να τη διατηρήσουμε και η φθορά και ο θάνατος αποτελούν φαινό-μενα αντίθετα στη φύση.

β) Η δεύτερή του μορφή είναι ο «φόβος του Θεού», που στην αρχική βαθμίδα του είναι ο φόβος της θείας τιμωρίας και στην ανώτερη βαθμίδα του ο φόβος της απομάκρυνσης και του αποχωρισμού από το Θεό. Η δεύτερη μορφή φόβου συνδέεται φυσικά με την προηγούμενη: ο προσκολλημένος στη ζωή και το είναι του άνθρωπος, φοβούμενος την απώλειά τους, εάν γνωρίζει την πραγματική φύση τους, τρέμει πιθα-νόν τον χωρισμό από το Θεό, που είναι η αρχή και το τέλος τους, η πηγή και το νόημά τους. Ακόμη υψηλότερα από τη βιολογική ζωή, για τον άνθρωπο που συνειδητοποιεί το θεμέ-λιο της πραγματικότητας, βρίσκεται η εν Χριστώ ζωή, για την απώλεια της οποίας φοβάται. Να γιατί στον πνευματικό άνθρωπο, ο φόβος του Θεού και ο φόβος αυτών που είναι δυ-νατόν να τον χωρίσουν από τον Θεό, -της αμαρτίας και του Πονηρού-, που οδηγούν στο θάνατο της ψυχής (πρβλ. Ματθ. 10, 28. Λουκ. 12, 5)-, εξαφανίζουν το φόβο του θανάτου. Ο

θάνατος της ψυχής είναι ο μόνος, που οφείλει να φοβάται ο άνθρωπος, καθώς του στερεί οριστικά όλη τη ζωή, ενώ ο βιο-λογικός θάνατος μόνο πρόσκαιρα χωρίζει την ψυχή από το σώμα και αποσυνθέτει μόνο τη γήινη και φθαρτή μορφή της ύπαρξης.

2) Το δεύτερο είδος φόβου, το οποίο οι Πατέρες θεωρούν ως πάθος, αποτελεί συνέπεια του προπατορικού αμαρτήματος. Εκδηλώνεται πάντα με τη μορφή αποστροφής, που νιώθει ο άνθρωπος έναντι αυτού που είναι δυνατόν να φθείρει και να καταστρέφει την ύπαρξή του· ο όρος ύπαρξη δεν αναφέρεται όμως στο κατά Θεόν είναι του ανθρώπου, αλλά στο πεπτωκός είναι του, στο οποίο προσκολλάται με τη φιλαυτία. Εμφανίζεται πάντα πριν από κάθε φόβο θανάτου, αλλά πλέον για διαφορετικό λόγο σε σχέση με την πρώτη μορφή. Λαμβάνει πολυποίκιλες μορφές, και θα ήταν κουραστικό να τις απαριθμήσουμε στο σημείο αυτό. Θ' αναφέρουμε μαζί με τον Άγιο Μάξιμο, για να χαρακτηρίσουμε το συγκεκριμένο φόβο ότι συμμετέχει στα πάθη που οφείλονται στη στέρηση της ηδονής και έρχεται όπως εκείνα ως αποτέλεσμα αυτού που η φιλαυτία κατεργάζεται μέσω της οδύνης ψυχής και σώματος: ο άνθρωπος φοβάται μήπως χάσει ένα αισθητό αντικείμενο, η κατοχή του οποίου (πραγματική ή φανταστικά πρόωρη) του παρέχει συγκεκριμένη αισθητή απόλαυση. Φοβάται επίσης και την αιτία της πιθανής απώλειας του αντικειμένου. Η ιδέα ή η αίσθηση της πιθανής αυτής απώλειας γεννά στην ψυχή του κατάσταση δυσφορίας και ταραχής, των οποίων τις συνέπειες υφίσταται και στο σωματικό πεδίο εξίσου.

Σε όλες τις περιπτώσεις ο φόβος-πάθος αποκαλύπτει πρόσδεση και αγάπη στον κόσμο τούτο: στα αγαθά του, στην αισθητή ηδονή τους, καθώς επίσης και στο συγκεκριμένο τρόπο ζωής, καθώς αυτή η ζωή κατανοείται ως προϋπηρεσία για να φτάσει κάποιος στην απόλαυση. Από τότε είναι δυνατόν να επανασυνδέσουμε στη συγκεκριμένη μορφή φόβου, κάθε φόβο θανάτου, που δεν υπήρχε πριν για παράδειγμα, όπως στο πλαίσιο του φυσικού φόβου μπορούμε να συνάψουμε το φόβο απώλειας της ζωής, ο οποίος αναγνωρίζεται: α) ως αγαθό που προσφέρεται από το Θεό και προϋπηρεσία για να ενωθούμε μαζί Του, β) ως απώλεια των αισθητών ηδονών του κόσμου, τις οποίες η ζωή επιτρέπει ν' απολαύσουμε. Η βασική αυτή σχέση του πάθους του φόβου και της κοσμικής ζωής, που κατανοείται και βιώνεται σαρκικά-, αξιολογείται συχνά στο πλαίσιο της διδασκαλίας των ατέρων. Ο Άγιος Ισαάκ γράφει: «Ότε [άνθρωπος] εν τη γνώσει και τη πολιτεία του σώματος ίσταται, εκ του θανάτου πτοείται». Ένα απόφθεγμα αναφέρει: «Ρωτήθηκε ένας Γέροντας: “Γιατί φοβάμαι όταν περπατώ στην έρημο;” Και απάντησε: “Γιατί εξακολουθείς να ζεις!”». Και ένα ακόμη: «Αδελφός ρώτησε ένα Γέροντα: “Γιατί με καταλαμβάνει φόβος όταν μου τυχαίνει να βγαίνω μόνος τη νύκτα;” Και ο Γέροντας απαντά: “Γιατί η ζωή τού κόσμου εξακολουθεί να έχει αξία για σένα”».

Στο σημείο αυτό φαίνεται ότι ο κατά Θεόν φόβος και ο «κοσμικός» φόβος δε

συνιστούν δύο διαφορετικές στάσεις εκ φύσεως, αλλά ουσιαστικά την ίδια διάθεση και στάση, προσανατολισμένη προς δύο διαφορετικούς σκοπούς. Τούτο προκύπτει από τις πατερικές διδασκαλίες, όπου οι δύο σκοποί παρουσιάζονται ως αποκλείοντες ο ένας τον άλλο: αν φοβόμαστε κάποιο πράγμα του κόσμου αυτού, τούτο συμβαίνει γιατί δε φοβόμαστε το Θεό· αντίστροφα, όποιος φοβάται το Θεό, δεν έχει τίποτε να φοβηθεί: «ο δούλος Κυρίου γενόμενος τον οικείον Δεσπότην και μόνον φοβηθήσεται· ο δε τούτον ούπω φοβούμενος, την εαυτού σκιάν πολλάκις πεφόβηται», γράφει για παράδειγμα ο Άγιος Ιωάννης της Κλίμακος. Για το λόγο αυτό εξάλλου οι Πατέρες αναφέρουν ότι ο φόβος-πάθος ευνοείται από την ακαρπία της ψυχής, εξαιτίας της απώλειας της θείας παρουσίας σ' αυτήν: «Εφοβήθην ότι γυμνός ειμί», εξομολογείται ο Αδάμ, μετά το αμάρτημά του (Γεν. 3, 10).

Όπως όλα τα υπόλοιπα πάθη, ο φόβος παρουσιάζεται από τους Πατέρες ως νόσος. Κύριος λόγος, που μόλις πα-ρουσιάσαμε είναι η διαστροφή της ενάρετης φυσικής διάθε-σης και στάσης σε παρά φύση πάθος. Δευτερεύοντα λόγο συνιστούν οι ταραχές που γεννά ο φόβος.

Κατά πρώτον, ο φόβος αποκαλύπτει παθολογική σχέση του ανθρώπου προς το Θεό. Ο άνθρωπος αποστρέφεται το Θεό, την πηγή της ζωής του, την αρχή και το τέλος τού είναι του, το νόημα της ύπαρξής του και τοποθετεί το κέντρο των μερίμνων του στην αισθητή πραγματικότητα που γίνεται γι' αυτόν το Απόλυτο: φοβούμενος την απώλεια κάποιου αγαθού του κόσμου και κάποιας αισθητής ηδονής, αντί να φοβάται την απώλεια του Θεού και συνεπώς του ίδιου του εαυτού του, απομακρύνεται τελικά από το Θεό. Όλη η διαδι-κασία του προπατορικού αμαρτήματος, εντοπίζεται και πάλι στη συγκεκριμένη στάση, όπως βλέπουμε μαζί με όλες τις συ-νέπειές της προφανώς.

Ο έμφοβος, όμως δεν έχει λησμονήσει το Θεό μόνο ως αρχή και τέλος τού είναι και του βίου, αλλά και ως νόημα και κέντρο της ύπαρξης: Τον έχει εξίσου απαρνηθεί και αγνοή-σει· έχει αρνηθεί την Πρόνοια και την προστασία, με την οποία περιβάλλει κάθε ύπαρξη. Ο φόβος αποκαλύπτει την παραίσθηση, την οποία έχει ο παραδομένος στον εαυτό του άνθρωπος: να μη μπορεί ή να μη πρέπει να βασίζεται στις δι-κές του δυνάμεις, να αποστερείται της βοήθειας του Θεού. «Ρώτησαν ένα Γέροντα: “Γιατί φοβάμαι διασχίζοντας την έρημο;” Και αυτός απάντησε: “Γιατί νομίζεις ότι είσαι μόνος και δε βλέπεις το Θεό δίπλα σου». Η διδασκαλία του ίδιου του Χριστού έρχεται ν' ακυρώσει και να διαλύσει την ψευδαίσθηση, υπενθυμίζοντας στον άνθρωπο ότι ο Θεός προνοεί αδιάκοπα γι' αυτόν (Ματθ. 10, 29-31. Λουκ. 12, 6-7). Ακόμη ο φόβος είναι τεκμήριο και σημείο απώλειας της πίστης στη Θεία Πρόνοια: «Τί δειλοί εστε ούτω; πώς ουκ έχετε πίστιν;» λέγει ο Χριστός στους κατατρομαγμένους από τη θύελλα μα-θητές του (Μάρκ. 4, 36-40). Επιπλέον, ο φόβος εκφράζει απώλεια πίστης και στα πνευματικά αγαθά. Διότι αν ο άνθρωπος είχε συνδεθεί μ' αυτά, μόνο αυτά θα φοβόταν μή-πως χάσει: «μίαν οδύνην ειδώς, την τούτων [θειών] αποτυχίαν», αναφέρει σχετικά ο Άγιος Μάξιμος. Τα θεία αγαθά είναι πραγματικά τα μόνα, τα οποία έχουν για τον άνθρωπο

απόλυτη αξία και ζωτική σημασία. Ο άνθρωπος, που έχει εμπιστοσύνη στο Θεό, γενόμενος μέτοχος της Αναστάσεως του Χριστού και της θείας ζωής, οφείλει να μη φοβάται καμιά επίθεση κατά της ψυχής ή κατά του σώματός του, ούτε ακόμη την επίθεση του θανάτου που σκοτώνει προσωρινά το σώμα, αλλά δεν μπορεί να κάνει τίποτε περισσότερο (Ματθ. 10, 28. Λουκ. 12, 4). Όποιος ενώνεται με το Θεό, βρίσκει σ' Αυτόν την πληρότητα των αγαθών και δε φοβάται μήπως στερηθεί κάποιου αισθητού αγαθού.

Βεβαίως, ο φόβος δεν αφορά μόνο στην έλλειψη πίστης προς τα πνευματικά αγαθά, τα μόνα αληθινά. Ο ίδιος αποδίδει μάταιη πίστη στα αισθητά αγαθά, των οποίων η πραγμα-τικότητα είναι απατηλή και η παρουσία σύντομη όπως του άνθους και της χλόης. Αποτελούν θησαυρούς, που αφανίζονται η αποσύνθεση και ο σκόρος και κλέβουν οι κλέφτες (Ματθ. 6, 19. Λουκ. 12, 33). Ο άνθρωπος, αργά ή γρήγορα, χάνει τα αισθητά αγαθά, εξαιτίας του πρόσκαιρου και παρο-δικού χαρακτήρα τους ή λόγω του θανάτου του. Μαζί τους χάνεται και η συνδεδεμένη μ' αυτά ηδονή, η οποία άλλωστε όπως έχουμε δει, είναι πενιχρή σε σύγκριση με την απόλαυση των αγαθών της Βασιλείας του Θεού. Για το λόγο αυτό ο πεπτωκώς άνθρωπος σφάλει ως προς την αληθινή ουσία των πραγμάτων και των αισθητών ηδονών στις οποίες προσκολ-λάται. Μάλιστα είναι δυνατόν ο ίδιος να κατέχεται από φό-βο: αν γνώριζε τη φύση των αγαθών, η ενδεχόμενη απώλειά τους θα του ήταν αδιάφορη.

Το γεγονός ότι συνολικά ο φόβος είναι ανωφελής συνιστά ένα ακόμη λόγο εξαιτίας του οποίου παρουσιάζεται ως ασύ-νετη και παράλογη στάση. Δεν μπορεί ο άνθρωπος να εμπο-δίσει με το φόβο ο,τιδήποτε του συμβαίνει ούτε ν' αποφύγει τον κίνδυνο ή τη στέρηση που φοβάται, αν υποθέσουμε ότι πράγματι θα επισυμβούν: «Τις εξ υμών μερίμνων δύναται προσθίνειν επί την ηλικίαν αυτού πήχυν ένα;» (Ματθ. 6, 27). Ο Άγιος Ιωάννης Δαμασκηνός στον αναποτελεσματικό φό-βο και την ατελέσφορη μέριμνα, τους οποίους ο Χριστός κατηγορεί με τους λόγους Του, αντιπαραθέτει την ενεργή [Σ.τ.μ.: Ή αποτελεσματική] αμεριμνησία αυτού, που αποθέ-τει τον εαυτό του για τα πάντα στη θεία Πρόνοια.

Η παθολογία του φόβου εμφανίζεται και στο, περισσότε-ρο ή λιγότερο σημαντικό, τμήμα της φαντασίας, το οποίο τον δέχεται γενικά. Με τη φαντασία του ο άνθρωπος παραμορ-φώνει την πραγματικότητα, της αποδίδει διαστάσεις που δεν έχει, μεγεθύνοντας για παράδειγμα τους κινδύνους ή θεωρώ-ντας επικείμενη την απώλεια κάποιου αντικειμένου. Η φα-ντασία όμως προβάλλει και ανύπαρκτες πραγματικότητες: κατασκευάζει, προδικάζει ή και οδηγεί στην αποδοχή ως βέβαιον, -στο παρόν ή το εγγύς μέλλον- γεγονότων που δεν έχουν συμβεί και για τα οποία κανένας αντικειμενικός λόγος δεν εγγυάται την πραγματοποίησή τους.

Ενδεχομένως, η γέννηση και η ανάπτυξη του φόβου, να υπο-κινούνται ή εννοούνται από διάφορα πάθη. Στην πρώτη θέ-ση, η υπερηφάνια, η οποία είναι στενά συνδεδεμένη με το φό-βο. Ο Άγιος Συ-μεών ο Νέος Θεολόγος υπενθυμίζει ότι ο φόβος συνδέεται προφανέστατα και με το πάθος τής δειλίας.

Σύμφωνα με τη διδασκαλία του Αποστόλου Παύλου, ο φόβος είναι δυνατόν να

γεννάται από την αμαρτία: «Θλίψις και στενοχωρία επί πάσαν ψυχήν ανθρώπου του κατεργαζομένου το κακόν» (Ρωμ. 2, 9). Οι συγκεκριμένες θέσεις φαίνεται ότι δεν πρέπει να αναφέρονται μόνο στους υποκρίνονταν ότι ζουν σύμφωνα με τις εντολές ή ότι τουλάχιστον τις γνωρίζουν, ενώ τις έχουν παραβεί και κατά συνέπεια υφίστανται τον έλεγχο της συνείδησής τους. Πρέπει να εφαρμόζονται και σε όσους, ενώ ζουν έξω από την πίστη, αγνοώντας τους κανόνες και τις εντολές της, έχουν εντούτοις κάποια αόριστη και ασαφή αίσθηση της αμαρτωλότητάς τους. Φαίνεται ακόμη ότι η ισχύς της αμαρτητικής κατάστασης που υποκινεί το φόβο με τη μορφή του άγχους και της αγωνίας είναι τόσο μεγαλύτερη, όσο το υποκείμενο δεν έχει συνειδητοποιήσει σαφώς το ελάττωμα και το σφάλμα του.

Όπως και τα υπόλοιπα πάθη, ο φόβος έχει άμεσα μερίδιο στη δαιμονική ενέργεια, συνδεδεμένος με τους δαίμονες, οι οποίοι συμβάλλουν στην εμφάνισή του, και επωφελούνται πολύ από την παρουσία του, καθώς συνιστά ιδιαίτερα ευνοϊκό έδαφος για τη δράση τους. Βρίσκουν στο φόβο το σύμμαχό τους, παρατηρεί ο Άγιος Διάδοχος υπενθυμίζοντας σύνδεση φόβου και αμαρτίας.

Η θεραπευτική του φόβου: Ο φόβος του Θεού

Ο φόβος και οι καταστάσεις που συνδέονται ενδεχομένως μ' αυτόν, όπως η δειλία, η ανησυχία, το άγχος, η αγωνία, η φοβία, έχουν ουσιαστική σχέση, όπως είδαμε, με την προσκόλληση στα αισθητά αγαθά. Δεν είναι λοιπόν δυνατόν να θεραπευτεί ο άνθρωπος απ' αυτόν παρά μόνο αν (απο)χωριστεί από τον κόσμο τούτο (Πρβλ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, Ομιλία-ανδριάντες), αν αποθέσει όλη του τη μέριμνα στο Θεό, με σταθερή την ελπίδα, ότι μέσω της Πρόνοιάς Του, θα φροντίσει για όλες του τις ανάγκες.

Αυτό διδάσκει και ο ίδιος ο Χριστός: «Μη ουν μεριμνήσητε λέγοντες, τι φάγωμεν ή τι πίωμεν ή τι περιβαλώμεθα; πάντα γάρ ταύτα τα έθνη επιζητεί· οίδε γαρ ο Πατήρ ημών ο ουράνιος ότι χρήζετε τούτων απάντων. Ζητείτε δε πρώτον την Βασιλείαν του Θεού και την δικαιοσύνην Αυτού, και ταύτα πάντα προστεθήσεται υμίν. Μή ουν μεριμνήσητε εις την αύριον» (Ματθ. 6, 31-34). Στην ίδια προοπτική ο Άγιος Ισαάκ ο Σύρος συμβουλεύει: «Εάν πιστεύης, ότι ο Θεός πρόνοιάν σου ποιήται, τί μεριμνάς και φροντίζεις περί προσκαίρων, και των της σαρκός σου χρειών; [...]. Επίρριψον επί Κύριον την μέριμνά σου, και Αυτός σε διαθρέψει. Και ου μη πτοηθής πτόησιν επερχομένην σοι», «έγγισον, φησίν, εις το ελπίσας εις εμέ, και αναπαύη εκ του έργου και του φόβου».

Η έλλειψη πίστης είναι, όπως είδαμε, η πρώτη πηγή του φόβου· αυτός υπάρχει λοιπόν σε καταστολή στην ψυχή του ανθρώπου κατά το μέτρο της πίστης του στο Θεό. Μόνη της η πίστη δεν απελευθερώνει τον άνθρωπο από το φόβο· ο Θεός είναι εκείνος που απαντώντας στην πίστη του, του προσφέρει τη βοήθειά Του και την αρωγή Του.

Ο άνθρωπος οφείλει να ζητήσει τη βοήθεια τούτη μέσω της προσευχής, με την

πίστη ότι ο Θεός μπορεί να του την πα-ράσχει και με την ελπίδα ότι θα του την προσφέρει. Πρέπει να σημειωθεί ότι το πιο δραστικό και αποτελεσματικό φάρ-μακο είναι η «προσευχή του Ιησού» που στρέφεται εναντίον του φόβου και όλων των συγγενών παθών (δειλίας, τρόμου, άγχους, αγωνίας).

Η καρδιακή προσευχή δίνει πραγματικά τη δυνατότητα στον άνθρωπο να παραμένει μόνιμα ενωμένος με το Θεό και ν' αποκομίζει διαρκώς οφέλη από τη βοήθειά Του· οπότε πλέον καμιά αιτία φόβου δεν μπορεί να τον αιφνιδιάζει. Όσο μάλιστα η προ-σευχή του είναι καθαρότερη, τόσο λιγότερο βιώνει ο άνθρωπος το φόβο. Η εξαφάνιση του φόβου και των συναφών παθών προκύπτει στην περίπτωση τούτη ως αποτέλεσμα της συνεχούς παρου-σίας της θείας δύναμης στον άνθρωπο χάρη στην αδιάλειπτη προσευχή.

Αντίστοιχα, η θεραπευτική του φόβου προϋποθέτει την απάρνηση του ιδίου θελήματος εκ μέρους του ανθρώπου και την ταπεινόφρονα συμπεριφορά. Ο φόβος, όπως είδαμε, συνδέεται με την υπερηφανία· όσο περισσότερο ο άνθρωπος εμπιστεύεται τις δυνάμεις του, τόσο υποδουλώνεται στο συγκεκριμένο πάθος. Για να καταφέρει να το νικήσει με τη δύ-ναμη του Θεού, για να πάρει τη δύναμη αυτή και να την κρα-τήσει, ο άνθρωπος οφείλει ν' απαρνηθεί τον εαυτό του, ν' αναγνωρίσει την ανεπάρκειά του, αλλιώς η ενέργεια του Θε-ού δεν θα μπορέσει να βρεί πεδίο δράσης μέσα του.

Ο άνθρωπος είναι δυνατόν να νικήσει το φόβο και με την αγάπη, η οποία τον εκδιώκει, σύμφωνα με το λόγο του Αγίου Αποστόλου Ιωάννου: «Φόβος ουκ έστιν εν τη αγάπη αλλά η τελεία αγάπη έξω βάλλει τον φόβον» (Α' Ιωάν. 4, 18). Μετά τη διαπίστωση ότι «κατά το μέτρον της ελλείψεως [της αγά-πης], ενυπάρχει φόβος», ο Άγιος Ιωάννης Σιναΐτης διδά-σκει σε συμφωνία με τον Άγιο Ιωάννη ότι «ο φόβου χωρίς, αγάπης πεπλήρωται» (Κλίμαξ). Αυτό έχει εφαρμογή στην αγάπη προς τον πλησίον: όποιος αγαπά τον αδελφό του δεν τον φοβάται πλέον. Αφορά όμως ουσιαστικότερα την προς τον Θεό αγάπη που αποκλείει όλες τις μορφές του εγκόσμιου φό-βου και ιδιαίτερα το φόβο του θανάτου, που συχνά βρίσκεται στην κορυφαία θέση (Πρβλ. ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΣ, Λόγος). Μέσω της αγάπης του Θεού, ο άνθρωπος δέχεται «δύναμιν τινά πεποιθήσεως», που νικά κάθε φό-βο (Πρβλ. ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΣ, Λόγος). Ενώνεται μ' Αυτόν στον Οποίο υποτάσσονται τα πάντα και τίποτε δεν μπορεί να τον βλάψει (Πρβλ. ΒΑΡΣΑΝΟΥΦΙΟΣ, Επιστολή). Από τώρα και στο εξής, με την αγάπη, ο άνθρωπος ζει, σε στενή σχέση με το Θεό, απομακρυσμένος απ' όλα τα γήϊνα, τα εξωτερικά ή τα εσωτερικά, - που μπορεί να υποδαυλίσουν το φόβο -, και απολαμβάνει τα πνευματικά αγαθά, τα οποία δεν είναι δυνα-τόν να του τα λεηλατήσει ή να του αφαρπάσει κάποιος.

Πρέπει να υπογραμμιστεί, ωστόσο, ότι αν ο άνθρωπος οφείλει να τείνει στη θεραπεία του πάθους του φόβου, δεν πρέπει πάντως ν' απορρίπτει κάθε φόβο από την ψυχή του, διότι «ουχ ο πας φόβος πάθος» (ΚΛΗΜΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΥΣ, Στρωματείς). Υπάρχει, όπως είδαμε, ο ενάρετος φόβος, τον οποίο ο Θεός έδωσε στον άνθρωπο, ως μέσο σωτηρίας, και τον οποίο οι Πατέρες ονομάζουν για το

λόγο τούτο «σωτήριο φόβον»· χρησιμοποιούν ακόμη και άλλες παρόμοιες εκφράσεις. Ο συγκεκριμένος φόβος συνιστά αυτό που η ασκητική παράδοση ονομάζει «φόβον Θεού». Ο φόβος-πάθος πρέπει να εξαφανίζεται και να παραχωρεί τη θέση του στον ενάρετο φόβο.

Οι δύο μορφές του φόβου του Θεού:

α) Η πρώτη μορφή πηγάζει από το φόβο της θείας κρίσης, τόσο της παρούσας όσο και της μέλλουσας Περιγράφεται συχνά από τους Πατέρες με τη χρήση της λέξης «κόλασις». Ο ίδιος ο άνθρωπος καταδικάζει τον εαυτό του, με την αμαρτία, στα βάσανα αυτά· η θεία κρίση απλώς αποκαλύπτει το εύρος της αμαρτίας.

Η πρώτη αυτή μορφή είναι ο «εισαγωγικός φόβος», που χαρακτηρίζει τους αρχάριους. Οι Πατέρες αναφέρουν ότι τρεις αιτίες είναι δυνατόν ν' αποστρέψουν τον άνθρωπο από το πονηρό και να τον ενώσουν με το Θεό: ο φόβος της τιμωρίας, η ελπίδα των μελλόντων αγαθών και η αγάπη προς το Θεό. Η τρίτη είναι ίδιον του Θεού και όσων έχουν φθάσει στην ομοίωσή Του· χαρακτηρίζει τους τελείους στους οποίους συγκαταλέγονται όχι πλέον οι δούλοι Του, αλλά οι φίλοι Του και οι υιοί Του (πρβλ. Γαλ. 4, 7). Γράφει ο Άγιος Ιωάννης ο Κασσιανός: Αν λοιπόν κάποιος θέλει να φτάσει στην τελειότητα, ξεκινώντας από την πρώτη βαθμίδα, αυτή του φόβου, όντας κυριολεκτικά δουλοπρεπής, [...] θ' ανέλθει προοδεύοντας συνεχώς μέχρι τις υψηλότερες οδούς της ελπίδας και κατόπιν από εκεί στην τρίτη βαθμίδα, αυτή της αγάπης [...]. Ας προσπαθήσουμε λοιπόν με ζήλο ν' ανέβουμε από το φόβο στην ελπίδα και από την ελπίδα στην αγάπη του Θεού και των αρετών.

Βλέπουμε ότι όταν οι Πατέρες επιβεβαιώνουν ότι η πρώτη μορφή του φόβου χαρακτηρίζει τους αρχάριους, εννοούν όσους δεν έχουν φτάσει ακόμη στην τελειότητα και δεν είναι ακόμη υγιείς. Επομένως τούτο το φόβο, ακόμη και όσοι έχουν προχωρήσει πνευματικά είναι δυνατόν και οφείλουν να τον δοκιμάζουν (Ο Άγιος ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ το επιβεβαιώνει συχνά και με ζωντανή ορολογία. Βλ. Κλίμαξ). Χωρίς δισταγμό, ο Άγιος Δωρόθεος Γάζης λέγει προς τους μοναχούς του: «Ο εισαγωγικός φόβος της καταστάσεως ημών εστίν» (Διδασκαλία).

Πρέπει να σημειωθεί ότι μόνο με την τέλεια αγάπη, όπως υπογραμμίζουν σκόπιμα ο Απόστολος Άγιος Ιωάννης και οι Πατέρες, οδηγεί το φόβο αυτό στην υποχώρηση [Σ.τ.μ.: Και τελικά στην εξαφάνιση]. Όσο ο άνθρωπος δεν καθαρίζεται εντελώς από τα πάθη του, δεν αποκτά την απάθεια και δεν φθάνει στο πλήρωμα της αγάπης, ο φόβος διατηρεί το λόγο της ύπαρξής του και αποδεικνύεται χρήσιμος.

Όσο η αγάπη δεν έχει φτάσει στην τελείωσή της, ο φόβος έχει λόγο ύπαρξης: συμβάλλει κατά μεγάλο μέρος στην κάθαρση του ανθρώπου και στην εν συνεχεία απόκτηση της απάθειας, η οποία προϋποθέτει την τελείωση τούτη. Τούτο συμβαίνει σε τέτοιο σημείο, ώστε να μπορούμε να πούμε ότι χωρίς προηγουμένως να έχει αποκτήσει το συγκεκριμένο φόβο (η απόκτησή του εξάλλου αφεαυτής συνεπάγεται την κάθαρση σε κάποιο βαθμό), ο άνθρωπος δεν είναι σε θέση να

φτάσει στην τέλεια αγάπη. Κατηγορηματική είναι η διαβεβαίωση του Αγίου Ισαάκ, που εντοπίζει ιδιαίτερα στο φόβο το δείκτη και τον οδηγό της μετάνοιας, το κυριότερο όργανο της κάθαρσης της ψυχής.

β) Η δεύτερη μορφή του φόβου είναι σύμφυτη με την τέλεια αγάπη. Απορρέει από την αγάπη του Θεού, ενώ το πρώτο είδος του φόβου εκτοπίζεται από αυτή. Είναι ο φόβος της αποκοπής ή της απομάκρυνσης από το Θεό, ο φόβος της στέρησης της «δια την αγάπην παρρησίας». Όπως προσδιορίζει ακριβέστατα ο Κλήμης Αλεξανδρέας «φοβείται τις ου τον Θεόν, αλλά το αποπεσείν του Θεού» (Στρωματείς). Ο Άγιος Ιωάννης Κασσιανός περιγράφει διεξοδικότατα το φόβο, αναφέροντας τα χωρία της Αγίας Γραφής που κάνουν σχετική μνεία αυτού: Θεμελιωμένος στην τελειότητα της αγάπης, θ' ανέλθει στην αμέσως υψηλότερη και ανώτερη βαθμίδα, το φόβο της αγάπης. Αυτός δεν γεννάται από τη φρίκη ή τον τρόμο της κόλασης ούτε από την επιθυμία της ανταμοιβής, αλλά από το ίδιο το μεγαλείο της αγάπης. Πρόκειται για το φόβο που προκύπτει ως κράμα του σεβασμού και της τρυφεράς αγάπης που εκδηλώνει ο γιος για τον πατέρα τον γεμάτο επιείκεια, ο αδελφός για τον αδελφό του, ο φίλος για το φίλο του, η σύζυγος για το σύζυγό της. Δεν υποχωρεί ούτε στα κτυπήματα ούτε στις κατηγορίες· φοβάται μόνο να μη πληγώσει την αγάπη, μη προκαλέσει ακόμη και το μικρότερο και πιο επιπόλαιο τραύμα. Σε κάθε πράξη, ακόμη και σε κάθε λόγο, τον βλέπουμε σταθερά έκπληκτο από στοργή και ευαισθησία, με τρόμο μήπως η θέρμη και ο ζήλος της αγάπης χλιαρύνουν, έστω και ελάχιστα.

(Απόσπασμα από το βιβλίο «Η ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΝΟΣΗΜΑΤΩΝ: Εισαγωγή στην ασκητική παράδοση της Ορθοδόξου Εκκλησίας», JEAN CLAUDE LARCHET (*), ΤΟΜΟΣ Β', Εκδόσεις «Αποστολική Διακονία», Μετάφραση: ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΟΥΛΑΣ)

Πηγή: orthognosia.blogspot.gr